

Jaarstukken 2018

Versie: 5.0.0.0.0

Hoofdstuk 1

1 Voorwoord

Inleiding Jaarrekening 2018

In 2018 heeft Leiden de positieve ontwikkeling van de afgelopen vijftien jaar voortgezet. De aantrekkingskracht van de stad is groot. Sinds het begin van deze eeuw heeft Leiden samen met buurgemeenten een enorme schaa sprong gemaakt in verdichting, intensivering en kwaliteit. Die schaa sprong biedt vele nieuwe kansen, maar brengt ook uitdagingen met zich mee. In 2018 hebben we aan beide gewerkt, met vele inspanningen die in deze jaarrekening de revue passeren. Er is veel gerealiseerd, maar nog veel meer te doen, op het gebied van verstedelijking, inclusiviteit ("iedereen doet mee"), energie en klimaat, duurzame mobiliteit en circulaire economie.

Voortvarende ontwikkeling van stad en regio

De stad en dorpskernen van de Leidse regio zijn uitgegroeid tot één aaneengesloten stedelijk gebied. Feitelijk functioneert dit gebied inmiddels als de zesde stad van Nederland. We hebben dan ook het zesde NS-station van Nederland, gemeten in aantal reizigers. De binnenstad is in vijftien jaar tijd enorm opgeknapt, dankzij investeringen van de particulieren (bedrijven en bewoners), van de gemeente (met het programma Binnenstad) en van instellingen, zoals musea.

Sinds 2010 is de bevolking van de vijf gemeenten in de Leidse regio met twaalfduizend personen gegroeid. Het aantal studenten, en vooral ook internationale studenten, neemt toe. Ook het aantal internationals groeit. De druk op de woningmarkt is één van de grootste in Nederland.

Mede dankzij ontwikkeling van het Leiden Bio Science Park en de investeringen van de kennisinstellingen en ondernemers daar groeit de werkgelegenheid in Leiden voorspoedig. Economische indices (Index071, Binnenstadsindex) staan op winst. Dat geeft aan dat de binnenstad en de regionale economie zich allebei voorspoedig blijven ontwikkelen. Leiden telt nu circa zeventigduizend arbeidsplaatsen. In 2006, vóór de economische crisis, waren dat er zestigduizend. Het aantal congressen en hotelovernachtingen blijft toenemen. Leiden is nu al de vijfde nationale congresbestemming van Nederland, na de vier grote steden (bron: International Congress and Convention Association). Het aantal hotelovernachtingen is in minder dan tien jaar ruim verdubbeld, van circa 190.000 in 2010 naar 385.000).

De aantrekkelijkheid van de Leidse regio is vooral te verklaren door de bijzondere mix van een hoogwaardig kenniscluster (met Universiteit Leiden, Bio Science Park, LUMC en vele andere onderwijs- en kennisinstellingen), een divers woonmilieu met topkwaliteit, bijzondere en diverse landschappen in de omgeving, een zeer groot en afwisselend cultuuraanbod, een rijk voorzieningenaanbod voor gezondheid, onderwijs, sport en welzijn, en een goede mix van winkels, leisure en horeca. Dankzij deze mix is het aantrekkelijk om te wonen, te werken en te leven in deze regio. Het college zet zich ervoor in om deze bijzondere mix te behouden en te versterken. Ook profiteren we van de aantrekkelijke ligging tussen de twee metropoolregio's. Het vestigingsklimaat is hier goed, onder meer voor jonge inwoners die graag in deze regio blijven wonen, voor studenten en voor bedrijven.

De groeiende werkgelegenheid en het aantrekkelijke vestigingsklimaat hebben sterk bijgedragen aan een aantrekkelijk sociaal stadsklimaat. Zowel vanuit het oogpunt van inwoners als van de gemeente is dat stadsklimaat extra van belang geworden, nu gemeenten in de afgelopen vijftien jaar vele extra taken en verantwoordelijkheden hebben gekregen in het sociaal domein. Een vitale regionale economie maakt het bijvoorbeeld gemakkelijker om de participatiewet goed uit te voeren en mensen aan werk te helpen. Het aanbod aan sport, onderwijs en welzijnsvoorzieningen biedt meer mogelijkheden voor goede uitvoering van jeugdhulp en Wmo-taken dan in sommige andere Nederlandse steden. Niettemin blijft de uitvoering van al deze nieuwe taken voor de gemeente een ingewikkelde opgave (ook financieel), zoals blijkt uit deze jaarrekening.

In 2018 heeft het gemeentebestuur in het collegeakkoord de koers vastgelegd waarmee Leiden bijdraagt aan de volgende schaa sprong van de stad en het stedelijk gebied van onze regio. Met de afspraken uit het beleidsakkoord "Samen maken we de stad" bouwt het college aan een veerkrachtige stad. Een stad die tegen een stootje kan, die tegenvallers in de conjunctuur kan opvangen, die in staat is om nieuwe maatschappelijke opgaven aan te pakken. Een stad waarin inwoners, maatschappelijke organisaties en belangrijke partners (zoals de Universiteit Leiden) intensief betrokken worden en partner zijn in het bedenken en uitvoeren van een

strategie. Een stad die serieus partner is in Europese en nationale netwerken en een etalage wil zijn voor het toepassen van wetenschap en technologie. En ook een beetje eigenzinnig.

Ook in 2018 hebben we onder meer gewerkt aan de drie “vlaggenscheppen” van de Leidse regio:

Ontwikkeling van het Leiden Bio Science Park

- Met partners Universiteit Leiden, Hogeschool Leiden en LUMC is de samenwerking in het programma Leiden Kennisstad geïntensiveerd. Specifiek met het oog op het Leiden Bio Science Park heeft ook de triple helix-samenwerking met ondernemers een impuls gekregen, met aanstelling van een kwartiermaker, en met intensivering van de samenwerking met Amsterdam en Utrecht. De top-sector Life Science and Health, die volop aanwezig is in Leiden, kan in Nederland flink groeien door in te spelen op de komst van het Europees Medicijnagentschap (EMA), naar Amsterdam.
- Het Bio Science Park ontwikkelen we met het bestemmingsplan “Hollandse campus” tot een aantrekkelijke campus en innovatiedistrict. Deze nieuwe stedelijke uitstraling is binnenkort te ervaren in het entreegebied aan de westzijde. Daar is een partij geselecteerd voor de realisatie van een gemengd programma met wonen (1.100 woningen), retail en horeca.
- Bedrijven op het Bio Science Park blijven doorgroeien. Een recent voorbeeld hiervan is het nieuwe gebouw van Janssen Vaccines.

Binnenstad

- De binnenstad is niet alleen het centrum van Leiden, maar van een veel grotere regio. Dankzij de vele bezoekers is er veel te doen en te beleven, met cultuur, winkels, musea en evenementen. Met het programma binnenstad dragen we bij aan een verantwoorde ontwikkeling van de binnenstad, met een goede balans tussen wonen, werken en recreëren.
- De gemeentelijke activiteiten van het programma Binnenstad waren in 2018 onder meer zichtbaar in de ontwikkeling van de Garenmarkt-parkeergarage, herinrichting Morsstraat, ontwikkeling Haarlemmerstraatblok, herinrichting Maresingel en Rijnsburgersingel, Singelparkpoort Museum Volkenkunde, verbeterde Haarlemmerstraat en Lange Mare en de nieuwbouw en restauratie Museum De Lakenhal.

Stationsgebied Leiden Centraal en omgeving

- De ontwikkeling van het Stationsgebied heeft ook in 2018 veel aandacht gekregen, onder meer met de bouw van de Lorentz, met maatregelen om overlast van verkeerd gestalde fietsen tegen te gaan en met ambtelijke verkenningen van verkeerskundige en stedenbouwkundige inpassing van een nieuw busstation, ter voorbereiding op besluitvorming.
- Ontwikkeling van het Stationsgebied gebeurt stap voor stap. In 2018 is daarbij ook een tegenvaller ontstaan voor de gemeente. De grondexploitatie Stationsgebied is met bijna € 4,5 miljoen verslechterd. Dit vloeit voort uit fase 2 van de Lorentz (het perceel op de hoek van Schuttersveld en Stationsplein, tegenover het SVB-gebouw). Het is de beoogde ontwikkelaar niet gelukt om een huurder te vinden voor het kantorendeel van de Lorentz, dat op deze plek zou verrijzen. Het ontwikkelrecht voor deze locatie is weer bij de gemeente gekomen. Voor de ontwikkeling van deze kavel zal de gemeente een nieuwe tender uitschrijven. De opbrengstverwachting is echter gedaald, als gevolg van fors stijgende bouwkosten in de afgelopen jaren en min of meer gelijkblijvende huuropbrengsten van kantoren. We blijven vertrouwen houden in ontwikkeling van deze locatie; stationsgebieden zijn en blijven bij uitstek de locaties om nieuwe en moderne kantoorgebouwen te laten ontwikkelen.

Behalve voor deze drie “vlaggenscheppen” van de regio hebben we ons in 2018 natuurlijk vooral ook ingezet voor Leidse opgaven, zoals duurzame verstedelijking, doorontwikkeling sociaal domein (“Iedereen doet mee!”), ontwikkeling van Leiden als Stad van Ontdekkingen en uitvoering van andere gemeentelijke taken, zoals dienstverlening. Hieronder lopen we een aantal hoofdpunten uit 2018 van deze Leidse opgaven puntsgewijs langs:

Duurzame verstedelijking

- *Wonen:* In maart heeft de gemeenteraad de Regionale Woonagenda vastgesteld, waaruit een behoefte blijkt van 8.180 extra woningen in Leiden in de periode van 2017 tot 2030. Op 31 december 2018 waren hiervan circa 1.500 woningen gerealiseerd (exclusief studentenwoningen). Dat komt overeen met zo’n 18% van de doelstelling.
- *Ontwikkelgebieden:* In de verstedelijkingsnotitie (in december vastgesteld door de raad) is in beeld gebracht welke gebieden in de stad potentie bieden voor verdere duurzame verstedelijking (combinaties van woningbouw, voorzieningen en duurzaamheidsmaatregelen, waarbij omliggende straten en buurten kunnen meeprofiteren, ook in sociaal opzicht).
- *Verkamering:* In juni 2018 is een moratorium op verkamering ingevoerd, in afwachting van nieuwe regelgeving. In voorgaande jaren waren de mogelijkheden om te verkameren vrij gegeven. Iedere woning mocht met een onttrekkingsvergunning verkamerd worden. Op sommige plekken in de stad leidde dat

volgens omwonenden tot enorme druk op de leefbaarheid. Er wordt gewerkt aan nieuwe regelgeving die in de loop van 2019 van kracht moet worden.

- **Bereikbaarheid:** Om bereikbaarheid en leefbaarheid in goede onderlinge samenhang te verbeteren werken we aan verbetering van duurzame mobiliteit. Om fiets en OV meer ruimte te kunnen geven in de binnenstad is doorgewerkt aan de Leidse Ring en aan een verbeterde route voor het hoogwaardig openbaar vervoer. Verder zijn er extra fietsenstallingen gerealiseerd bij stations Lammenschans en Leiden Centraal.
- **Programma duurzaamheid:** In 2018 is doorgewerkt aan uitvoering van acties uit het bijzonder programma duurzaamheid, rondom thema's als energietransitie, circulaire economie, klimaatadaptatie en duurzame mobiliteit (zie paragraaf 2.3.15 voor een uitgebreid overzicht). Inmiddels is duurzaamheid niet meer weg te denken uit beleidsvoorbereiding en uitvoering. De Duurzaamste Kilometer is daarvan een voorbeeld. Om nog meer vaart te maken met verduurzaming van Leiden worden de duurzaamheidsthema's vanaf de begroting van 2020 onderdeel van de reguliere begrotingsprogramma's.
- **Vergroening van de openbare ruimte:** Het aantal kleine initiatieven voor vergroening van de openbare ruimte ("Samen aan de slag") is in een jaar tijd verdubbeld, naar bijna 1200. Hierbij legt de gemeente op verzoek van bewoners bijvoorbeeld een geveltuin of vergrote boomspiegel aan, zodat bewoners er planten en bloemen in kunnen zitten. Andere projecten uit 2018 zijn onder meer de aanleg van ecologische oevers in Park Kweeklust en aan de stadsrand Stevenshof, de opening van het wandelroutenetwerk met knooppunten en aanbesteding van bruggen voor het Singelpark. In 2019 en 2020 zal het Singelpark tot wasdom komen.
- **Drink- en afvalwater:** Samen met partners in de regio, waaronder Dunea en hoogheemraadschap Rijnland, hebben we een integraal waterketenplan opgesteld. Dit plan betreft de volledige waterketen, van drink- en regenwater tot en met de zuivering van afvalwater. Hierbij is gebleken dat de gemeente in de afgelopen jaren meer heeft gespaard voor toekomstig onderhoud dan noodzakelijk is. In de jaarrekening levert dit een éénmalig voordeel op van € 2,8 miljoen. Dit bedrag valt vrij uit een voorziening.

In Leiden doet iedereen mee

- **Armoedebeleid:** In een sociale stad kan iedereen meedoen, ook mensen met een laag inkomen. In 2018 was tijdelijk extra geld beschikbaar voor uitvoering van minimabeleid. Omdat het armoede- en minimabeleid van de gemeente niet aantoonbaar effectief was, en de kosten bovendien te hoog waren, hebben we besloten het armoedebeleid aan te passen, met meer nadruk op maatwerkoplossingen. Eind 2018 is een nieuw beleidsplan aan de raad aangeboden. Ook is aandacht besteed aan verbetering van schulpdulpverlening. Schuldulpverlening is belangrijk, omdat schuldenproblematiek vaak leidt tot andere problemen, zoals gezondheidsproblemen en arbeidsverzuim.
- **Onderwijskansenbeleid:** Gelijke kansen voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren zijn essentieel voor een sociale stad waarin iedereen meedoet. Goed onderwijs is daarvoor de basis, maar uit onderzoek blijkt dat méér nodig is. Taalontwikkeling begint immers al bij de geboorte. Het nieuwe onderwijskansenbeleid, dat in 2018 is vastgesteld, richt zich daarom vooral op kinderen van 0 tot 13 jaar.
- **Jeugdhulp:** Het vorige college had aanvankelijk € 27,9 miljoen begroot voor jeugdhulp in 2018. Tussentijds is dit aangepast naar € 31,4 miljoen. Uiteindelijk is hiervan is € 31,1 miljoen uitgegeven. In december 2018 heeft de raad ermee ingestemd om het opdrachtgeverschap voor jeugdhulp vanaf 2020 niet meer te organiseren op het niveau van heel Holland Rijnland, maar verder te ontwikkelen op het niveau van de Leidse regio.

Leiden als Stad van Ontdekkingen, kennis, cultuur en historie

- **Onderwijshuisvesting:** In oktober heeft de gemeenteraad het integraal onderwijshuisvestingsplan vastgesteld voor de periode 2018-2030. In deze periode investeert de gemeente € 75 miljoen in Leidse schoolgebouwen. Mijlpalen in de stad waren in 2018 de renovatie van basisschool Pacelli, nieuwbouw aan het Kiljanpad voor twee scholen en een peuterspeelzaal, en oplevering van nieuwe lokalen van het integraal kindcentrum Dukdalf aan het Regenboogpad.
- **European City of Science:** In 2022 mag Leiden zich een jaar lang European City of Science noemen, als gastheer van het European Science Open Forum (het grootste multidisciplinaire wetenschapscongres van Europa). De voorbereidingen op dit themajaar en ESOF zijn inmiddels gestart. Afgelopen jaar heeft het projectteam ESOF 2018 bezocht in Toulouse.
- **Cultuur:** Op cultuurgebied heeft Leiden in 2018 van zich doen spreken met vele kleine en grotere festivals en andere activiteiten. Naturalis, de grootste publiekstrekker onder de Leidse musea, en Museum De Lakenhal waren wegens verbouwingen het hele jaar gesloten, maar andere musea waren gelukkig weer open, zoals Rijksmuseum Boerhaave en Rijksmuseum van Oudheden.
- **Erfgoed:** Onze gemeentelijke instelling Erfgoed Leiden & Omstreken heeft in 2018 de prestigieuze BNG Bank Erfgoedprijs gewonnen. De jury wees Leiden aan als winnaar vanwege haar voorbeeldrol op het gebied van integraal erfgoedbeleid. Ook de publieksprijs was voor Leiden. Het prijzengeld is gebruikt om een historisch verantwoorde "virtual reality-reconstructie" te maken van het geboortehuis van Rembrandt.
- **Cultuurregio:** Als centrumstad van Holland Rijnland heeft Leiden in 2018 het initiatief genomen om als stedelijke cultuurregio mee te dingen naar financiering door de rijksoverheid voor cultuurbeleid van nationaal belang.

Dienstverlening en gemeentelijke organisatie

- **Digitale dienstverlening:** Een belangrijke mijlpaal in de dienstverlening van de gemeente was de ingebruikname van de nieuwe website, in maart 2018. Deze is ingericht als zogenoemde toptakensite. Hiervoor ontving de gemeente in oktober een internationale TYPO3-award voor de beste website in de categorie 'overheid'. In oktober is de site aangevuld met een online stadskaart. Deze vernieuwingen maken het gemakkelijker voor inwoners en ondernemers om snel de juiste informatie te vinden. De "onderliggende" formulieren en aanvraagmodules op de website zijn echter nog niet vernieuwd. Dat is wel nodig. Veel mensen vinden de webformulieren ingewikkeld en onvoldoende gebruiksvriendelijk. De tevredenheid over de online dienstverlening is daardoor gedaald naar een 5,9. In maart 2019 heeft het college de gemeenteraad hierover geïnformeerd. Inmiddels zijn eerste stappen gezet op weg naar verbetering, maar is nog een forse extra inspanning nodig.
- **Meldingen openbare ruimte:** Veel contacten van burgers met de gemeente betreffen meldingen over de openbare ruimte. De afhandeling hiervan is gestroomlijnd en verbeterd, met betere terugmeldingen aan Leidenaren over de oplossing van hun meldingen.
- **Organisatieontwikkeling:** In 2018 was de druk op de gemeentelijke organisatie "hoog" te noemen. Vrijwel alle formatie was ingevuld en daarbovenop was er sprake van een verhoging van de inhuur van 20,7% van de totale salarislasten in 2017 naar 21,5% in 2018. Dit kwam vooral door de benodigde extra capaciteit voor de grote projecten die de gemeente nu uitvoert. Verder is de gemiddelde leeftijd in de organisatie toegenomen. De instroom van jongeren tot 35 jaar is afgenomen en hun uitstroom is toegenomen. Daar staat tegenover dat het aantal stagiairs is toegenomen, van 112 naar 129. Het ziekteverzuim is in 2018 met 0,7%-punt toegenomen, tot 6,1%. Deze stijging komt vooral voort uit verzuim bij afdelingen met fysieke taken. Bij deze afdelingen krijgt "vitaliteit" daarom extra aandacht.
- **Huisvesting:** De gemeente heeft in 2018 een huurcontract getekend met de exploitant van Level; vanaf eind 2019 wordt dit het stadskantoor van Leiden, pal naast het station.

Tot slot

Als verkiezingsjaar was 2018 tot op zekere hoogte ook een overgangsjaar. In dit jaar hebben we veel beleid "in de steigers gezet", zodat de gemeenteraad hierover in 2019 besluiten kan nemen. Ondertussen is Leiden zich verder blijven ontwikkelen, als kennisstad, als economisch centrum van de regio, als historische stad met bruisende cultuur, als aantrekkelijke stad om te wonen, te winkelen, te recreëren en te zijn. Inwoners van Leiden geven daaraan samen kleur, met hun inzet voor de stad, een keer per vier jaar via het stemhokje bij gemeenteraadsverkiezingen en in alle activiteiten die zij met elkaar ontplooiën. Met deze jaarrekening legt het college graag verantwoording af over de manier waarop de gemeente hen daarbij heeft ondersteund, ook in 2018, want: "Samen maken we de stad!"